

الهه گولایی

در جوامع اروپایی واژه مدارا به‌دنبال هزینه‌های گسترده و کُراف جنگ‌های مذهبی و در قرن هفدهم میلادی به وجود آمد و درواقع پایه و اساسی شد برای استحکام و بقای این جوامع. درواقع مردم کشورهای اروپایی با پرداخت هزینه‌های زیاد به این نتیجه رسیدند که بدون تحمل و مدارا و بدون پذیرش نظرهای مخالف، ادامه حیات برای هیچ‌کس امکان‌پذیر نیست. به همین دلیل مدارا از زمان روشنگری به‌بعد به اصلی غیرقابل‌انکار برای حکومت‌ها تبدیل شد. اما نباید تصور کرد که در جوامع اسلامی ایده مدارا، مسبق‌به‌سابقه نیست. از همان صدر اسلام و شکل‌گیری جوامع اسلامی مدارا به‌عنوان یکی از توصیه‌های جدی دینی مورد توجه قرار گرفت. اما در تمام کشورهای جهان، اجرائی‌شدن مدارا با دشواری‌های گوناگون مواجه شده است. امروز متأسفانه با وجود سابقه طولانی جوامع اسلامی در زمینه کاربرد مدارا و تحمل مخالف، شاهد هستیم که کشورهای اسلامی دچار خشونت‌ورزی‌ها و نقض

تحمل مخالف؛ ایده‌ای اجرا نشده

حقوق بشر هستند و بسیاری از خشونت‌ها در این جوامع رخ می‌دهد. سؤال اینجاست که با وجود داشتن سابقه تاریخی و مذهبی در اسلام چرا هنوز این ایده اجرائی نشده است و چگونه می‌توان به اجرائی‌شدن آن کمک کرد؟ به نظر می‌رسد عملی‌کردن این مفهوم نیازمند ایجاد ساختارها و ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی و حتی سیاسی و اقتصادی در جوامع است. تحمل، رواداری و مدارا برای اینکه جامعه‌عمل نباشد، نیازمند ایجاد زیربناهای فرهنگی است که این کار

شاید روندی طولانی باشد و به‌سرعت شکل نمی‌گیرد و نیازمند صبوری و پایداری است. ما همواره شاهد انقطاع در این مسیر بوده‌ایم؛ چه در جهان و چه در کشور خودمان. در ایران همچنان‌که شاهد بودیم، آرمان بلند مدارا و سعه‌صدر در برابر مخالفان یکی از آرمان‌های اصلی انقلاب اسلامی بود. اما پس از وقوع انقلاب با توجه به خشونت‌هایی که در تمام جوامع انقلابی می‌توان سراغ گرفت، این آرمان محقق نشد. با این وجود این ایده در انقلاب اسلامی هرگز به محاق

گفت‌وگو با «محمدعلی سبحانی» درباره روز جهانی مدارا

صدای روشنفکری و صلح‌طلبی را به گوش جهان برسانیم

عکس: آرشین رهبر، نشر شرق

شرایطی که چنین گروه خطرناکی در منطقه حضور دارد، برخورد با آن ضروری است و امکان کناره‌گیری و سکوت در برابر این واقعیت تلخ وجود ندارد. در چنین شرایطی برخی از کشورها سعی می‌کنند در کنار هم با ترویسسم و داعشیزم مقابله کنند. این نوع سیاست را نمی‌توان سیاست نفاق دانست. به همین خاطر است که گفتم باید سعی کنیم در درجه اول با رشد این نوع تفکر، رشد این گروه‌ها و حضورشان در میان جوامع اسلامی برخورد کنیم.

۴ چنین برخوردی، چگونه امکان‌پذیر است؟

ما نباید اجازه دهیم صدای اصلاح‌طلبی و اعتدال و قرائت‌های عقلانی و منطقی از دین خاموش شود. من متأسف هستم که امروز بیشترین انرژی جهان اسلام و کشورهای خاورمیانه صرف این پدیده شوم شده است. اما نباید از این موضوع هم غفلت کنیم که خاورمیانه روشنفکرانی دارد که شرایطی را می‌پسندند که مبتنی‌بر عقل و قرائت عقلانی از دین باشد.

حکومتی را می‌پسندند مبتنی‌بر رأی مردم و مردم‌سالاری، ولی درحال‌حاضر حتی امکانی که این صداها شنیده شود، وجود ندارد. در وهله اول باید کاری کنیم که این صداها شنیده شود. اگر ما بخواییم با ریشه‌های خشونت و ترور مقابله کنیم اول باید ببیزیریم که همه این مشکلات یک پشته‌وانه فکری و ایدئولوژیک دارد که مبتنی‌بر خشونت

و ترور است و آنها را پشتیبانی می‌کند. نباید اعتقادات فکری این افراد را رها کنیم و فکر کنیم همه این اتفاقات به‌خاطر پول رخ می‌دهد. کسی فقط به‌خاطر پول خودش را منفرج نمی‌کند! کسی که دست به چنین کاری می‌زند یک پشته‌وانه ایدئولوژیک دارد ولی قرائتی از ایدئولوژی، دین و اعتقادات به او ارائه شده است که او را به سمت خشونت می‌کشد. ما امروز باید مراقبت کنیم که این‌گونه قرائت‌ها در منطقه تبدیل به قرائت مسلط از دین نشود. دربرابر این گفتمان‌ها ما نیز باید دست به گفتمان‌سازی در زمینه دین رحمانی و مردم‌سالاری بزنیم و صدای روشنفکری، اصلاح‌طلبی و میانه‌روی را به گوش جهان برسانیم.

۴ من معتقدم نگاهی در دنیا وجود دارد که می‌توان نام غلبه بر آن گذاشت. این نگاه می‌گوید من اعتقاد دارم و بقیه باید از من تبعیت کنند. معتقدم دموکراسی و مردم‌سالاری بهترین راه‌حلی است که بشر آن را تجربه کرده. همه باید اجازه پیدا کنند سخن بگویند. وقتی این اتفاق بیفتد مردم خود خواهند فهمید کدام گروه بهتر است و کدام نگرش آنها را به سعادت می‌رساند

دقیق را می‌طلبید. حتی در شرایط خاص باید دست به تجزیه و تحلیل زد و عقب‌نشینی یا مدارا را براساس آن شرایط تحلیل کرد. اما آنچه می‌توان از دین برگرفت این است که در هر شرایطی اعتدال‌گرایی و میانه‌روی توصیه شده است. دستورات اسلامی و

نرفت و در پایان دهه ۷۰ بار دیگر و آن‌هم مدارا بر بسترگفت‌وگو مطرح شد و مورد توجه جهانی نیز قرار گرفت. این نشان می‌دهد که ظرفیت‌های پرورش مدارا در دین اسلام و انقلاب اسلامی ما وجود دارد اما برای دستیابی به آن باید تلاش کرد؛ راهی که رفتن آن دشوار اما شدنی است و نیازمند ایجاد زمینه‌هایی فرهنگی است که ما هم از آن بهره‌مند هستیم. مدارا موکول به پذیرش برابری همه انسان‌هاست. برابری انسان‌ها در آموزه‌های دینی ما آنجا که از کرامت انسانی سخن می‌گوید وجود دارد. در دین اسلام انسان‌ها براساس فطرت خداوند آفریده شده‌اند و این یعنی از حقوق برابر ذاتی برخوردارند. اما این آموزه‌های دینی در کشورهای خاورمیانه تحت‌تأثیر سابقه‌ای تاریخی قرار گرفته‌اند. در جوامعی که قرن‌هاست روابط عمودی بر رفتارشان حاکم بوده و برابری باوجود تأکیدات اسلام در آنها جایی نداشته است، برای رسیدن به جایگاهی که بتوانند برابری را برای همه محقق کنند، راه سخت و دشواری را در پیش‌رو دارند. در این راه نیازمند ساختارهای فرهنگی نو، ظرفیت‌های اقتصادی مناسب و سازوکارهای سیاسی دموکراتیک هستیم که همه نیازمند تلاش مستمر و در طول زمان است.

همین حوالی

یک نوستالژی شرقی

ابراهیم عمران

وای فسای نداریم، به مادرت زنگ بزن، فکرکن سال ۱۹۹۳ است...

اینها جمله‌هایی است که در رستوران و کافه‌ای در «نروژ» نوشته شده و از فرط زیادی از «یام‌افتان به طرف افراط» مسئولان آن مکان مبادرت به نوشتن چنین نوشته‌ای کرده‌اند. گویا استفاده بی‌حدواندازه از وسایل ارتباطی مدرن امروز، برای جغرافیای خاصی نیست و از راه‌فاده‌ترین رسانه‌ها تا فلاکت‌زده‌ترین آنان در گیتی در چنبره «سردرگریان» بودن محض برابری باوجود تأکیدات اسلام در آنها جایی نداشته است، نکته جالب در میان نوشته‌ها توجه به روح خانواده (مادر) و برگشتن به سال‌های قبل (نوستالژی) است که پهلوی می‌زند به روچات شرقی نظیر ما؛ مایه که شاید بیشتر باید به چنین نگرشی دقت داشته باشیم که حالا در همه نسل‌ها کم‌وبیش سرها در موبایل‌هاست و بیرون آوردن این ذهن‌ها بسی مشکل و شاید غیرممکن. درحالی‌که جامعه غرب مبدع این وسایل پیشرفته ارتباطی بوده، در چنین بزنگاهی گیر کرده که دست‌به‌دامان روچیات شخصی آدمیان می‌شود؛ آن‌هم انسان غربی منطق‌گرا، ما در چه راهی باید قدم برداریم که بر سر بیشتر مکان‌های عمومی‌مان و حتی قلیان‌سراها هم با نوشتن «وای‌فای» داریم مواجه نشویم؟ حکایت ما با دنیای ارتباطات مجازی، حکایت پر از چالش و تفسیرهای فراوانی است که جز با تمسک به خوددرمانی از نوع ایرانی/اسلامی‌مان ره به جایی نمی‌بریم و ابتکار کافی‌شاپ نرورژی باید برای صاحبان مکان‌های تفریحی و عمومی نمونه جالبی باشد؛ اگر فقط به فکر توجیه اقتصادی در کارهایمان نباشیم.

پیشخوان

موسیقی زنان آینده تاریکی ندارد

شرق؛ شماره ۸۱ کتاب هفته با انتشار گفت‌وگویی با مجید درخشانی منتشر شد. این گفت‌وگو را سعید برآبادی و مریم امیری انجام داده‌اند و در آن در باب موضوعات مختلف ازجمله نقش زنان در موسیقی آتی ایرانی و ... سخن گفته شده است. عنوان این گفت‌وگو چنین است: «موسیقی زنان آینده تاریکی

ندارد». در این شماره از کتاب هفته مخاطبان می‌توانند آثاری از محمدرضا اخوت، احمد اکبرپور، عنایت سمیعی، فرزام شیرزادی، امیرصدری، رضا عامری، مسعود عرفانیان، پیمان مقدم، غلام‌رضا منجری، محمود نیکویه و دیگران را بخوانند. همچنین در این شماره گفت‌وگوهایی از فرهاد کشوری، جمال الغیطانی، مهدی باقری و بازیگر بنام هالیوودی، دانیل کریگ، منتشر شده است. در کنار گفت‌وگوی اصلی کتاب هفته، گفتارهایی می‌خوانید به قلم حمیدرضا عاطفی، محمدرضا رستمی، شاهو عنذلیبی، سحر محمدی و هستی فرحی. این نشریه به سردبیری محمد ولین‌زاده منتشر می‌شود.

صاحب‌امتیاز و مدیرمسئول کتاب هفته خبر، حسین واحدی‌پور است. کتاب هفته خبر را می‌توانید با پنج‌هزارتومان تهیه کنید.

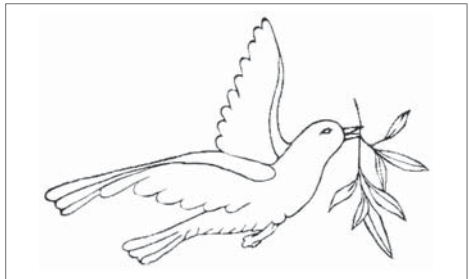
یک مفهوم

پنج‌قدم تاصِلح

اولین‌بار در سال ۱۹۹۵ بود که سازمان ملل متحد در صدویست‌ونهمین سالگرد تولد مهاتما گاندی، روزی را به اسم روز مدارا نام‌گذاری کرد و یک‌سال بعد قطع‌نامه ۹۵/۵۱ در مجمع عمومی این سازمان تصویب شد تا ۱۶ نوامبر (۲۵ آبان‌ماه) هرسال روز رواداری و مدارا برای جهانیان شود. در همین سال یونسکو هم جایزه‌ای را تعیین کرد که هر دوسال یک‌بار به کسانی که در جهت ترویج بردباری و عدم خشونت تلاش کرده‌اند، اهدا می‌شود. این جایزه که به اسم «مدانجیت سینگ» (Madanjeet Singh)، سفیر حسن‌نیت یونسکو و هنرمند نویسنده هندی نام‌گذاری شده، تاکنون به چندین چهره و سازمان فعال در زمینه ترویج «جهان عاری از خشونت» اهدا شده که از میان آنها «آنگ سان سوچی»، رهبر مخالفان میانمار و فعال سیاسی، از دیگران شناخته‌شده‌تر است. باوجوداین خشونت علیه دیگران متفاوت‌اندیش کم نشد. به همین دلیل بود که ۱۰ اسال بعد در اجلاس سران سازمان ملل، سند نهایی مدارا تصویب شد و سران دولت‌ها و حکومت‌ها با امضای این سند پذیرفتند که برای گسترش رفاه، آزادی و پیشرفت در همه‌جا و همچنین برای تشویق تحمل، احترام، گفت‌وگو و همکاری در میان فرهنگ‌های مختلف، تمدن‌ها و مردم تلاش کنند. امسال در آستانه بیستمین‌سال از نام‌گذاری روزی به اسم مدارا، هنوز هم کشورهای مختلف جهان با خشونت دست‌به‌گریان هستند. از پاریس تا غزه و از غزه تا جنوبی‌ترین کشورهای آسیا، شعله‌های جنگ و کشتار زبانه می‌کشد. امسال بان‌کی‌مون، دبیرکل سازمان ملل متحد، به مناسبت این روز گفت: «در روز جهانی مدارا، من از همه مردم و دولت‌ها می‌خواهم به‌طور فعال با ترس، نفرت و افراط‌گرایی به‌وسیله گفت‌وگو، تفاهم و احترام متقابل مبارزه کنند. اجازه دهید ما در برابر نیروهایی که به‌دنبال تفرقه هستند برای آینده مشترکمان متحد شویم». شعار مدارا هرچقدر هم که خوش‌آهنگ باشد، تنها با اقدامات عملی، اجرائی می‌شود. به همین دلیل یونسکو در یک پیام پنج‌بندی، ضرورت‌های عملی‌شدن مدارا و مقابله با عدم تحمل مخالف را برشمرده است.

۱- مبارزه با عدم تحمل نیاز به قانون‌گذاری دارد

همه دولت‌ها مسئول اجرای قوانین حقوق‌بشر، برای ممنوعیت و مجازات جنایات ناشی از تبعیض علیه اقلیت‌ها و عدم تحمل هستند. باوجوداین قوانین بین‌المللی در این زمینه کافی نیست. آنچه یونسکو راه‌حلی ساده برای ترویج مدارا می‌داند این است که باید دسترسی برابر به دادگاه‌ها برای همه مردم و در همه‌جای کشورها وجود داشته باشد. یونسکو می‌گوید تا زمانی که مردم عدالت را در دسترس خود احساس نکنند، به خشونت برای حل‌وفصل اختلافات خود متوسل می‌شوند.

۲- مبارزه با عدم تحمل نیاز به آموزش دارد

درست است که قوانین لازم هستند، اما برای مقابله با عدم تحمل در دیدگاه افراد کافی نیستند. عدم تحمل اغلب در چهل و ترس ریشه دارد؛ ترس از ناشناخته‌ها که معمولا به شکل ترس از سایر فرهنگ‌ها، ملت‌ها و مذاهب خود را نشان می‌دهد. عدم تحمل همچنین خود را به شکل تعصب بر ارزش‌های شخصی، ملی یا مذهبی نشان می‌دهد و مفهوم مدارا در برابر تعصب باید در سال‌های اولیه عمر یک فرد آموزش داده شود. بنابراین، یونسکو بیش از هرچیز بر ترویج آموزش بیشتر و بهتر در کشورها تأکید دارد. یونسکو می‌گوید باید تلاش بیشتری برای تدریس در مورد تحمل، حقوق‌بشر و شیوه‌های دیگر زندگی به کودکان صورت گیرد. کودکان باید در خانه و مدرسه تشویق به کنج‌گو و پذیرای‌بودن شوند. البته یونسکو تأکید می‌کند آموزش یک فرایند طولانی است. در مدرسه آغاز نمی‌شود و در مدرسه پایان نمی‌یابد. تلاش برای ترویج مدارا از طریق آموزش موفق نخواهد شد مگر اینکه مطمئن شویم در میان تمام گروه‌های سنی و در همه‌جا؛ در خانه، مدرسه، محل کار، در سرگرمی‌ها و در بزرگراه اطلاعات رواج پیدا کرده است.

۳- مبارزه با عدم تحمل نیاز به دسترسی به اطلاعات دارد

عدم تحمل و مدارانداشتن خطرناک‌تر می‌شود زمانی‌که مورد سوءاستفاده تحقق جاه‌طلبی‌های سیاسی و ارضی یک فرد یا گروهی از افراد قرار می‌گیرد. متعصبان، افراط‌گرایان و تفرقه‌خواهان معمولا با استدلال‌های مغالطه‌آمیز، آمار غلط و دروغ و دست‌کاری در افکار عمومی با دادن اطلاعات اشتباه و متعصبانه راه خود به‌سوی جاه‌طلبی‌های سیاسی را باز می‌کنند. کارآمدترین راه برای محدودکردن نفوذ این افراد، ترویج آزادی مطبوعات و تکرگرای اطلاعاتی برای ایجاد شرایطی است که مردم بتوانند به‌راحتی بین حقیقت و دروغ تمایز قائل شوند.

۴- مبارزه با عدم تحمل نیاز به آگاهی فردی دارد

درست است که عدم تحمل در جامعه اتفاق می‌افتد اما جامعه جمعی است از افراد. تعصب، نگاه کلیشه‌ای، انگ‌زدن، توهین و جوک‌های نژادی عمدتا محلی و حتی فردی است. هنگامی که با تشدید عدم تحمل در صورت اتفاق می‌افتد، دراین‌میان نژادپرستی یکی از مهم‌ترین اشکال عدم تحمل فردی است. به همین منظور برای مبارزه با عدم تحمل باید از ارتباط بین رفتار خود و چرچه معیوب بی‌اعتمادی و خشونت در جامعه آگاه شد. یونسکو می‌گوید هر یک از ما باید آگاهی را با پرسیدن این سؤال‌ها آغاز کنیم: آیا من فردی اهل مدارا هستم؟ آیا نگاهی کلیشه‌ای به بقیه مردم دارم؟ آیا من کسانی را که با من متفاوت هستند، می‌پذیرم؟ آیا وقتی دچار مشکلی می‌شوم، به‌جای پذیرش گناه خود آن را به دیگران فرافکنی می‌کنم؟

۵- مبارزه با عدم تحمل نیاز به راه‌حل‌های محلی دارد

بسیاری از مردم می‌دانند مشکلات فردای بشر به‌طور فزاینده جهانی خواهد بود اما تعداد کمی از آنها متوجه این نکته هستند که راه‌حل مشکلات جهانی عمدتا محلی و حتی فردی است. هنگامی که با تشدید عدم تحمل در اطرافمان مواجه می‌شویم، نباید منتظر دولت‌ها و نهاد‌ها باشیم که وارد شوند و عمل کنند. ما همه بخشی از راه‌حل هستیم. یونسکو می‌گوید ما نباید احساس ناتوانی کنیم زیرا ما ظرفیتی عظیم برای تغییر هستیم. راه جلوگیری از اقدام‌های خشونت‌آمیز قدرت‌ها، استفاده از قدرت مردم است. ابزار غیرخشونت‌آمیز برای مقابله با خشونت‌ها، از طریق سازماندهی یک شبکه مردمی، برای نشان‌دادن همبستگی با قربانیان خشونت از نظر یونسکو یکی از دسترس‌پذیرترین ابزارهاست؛ ابزاری که از نظر این نهاد بین‌المللی در دسترس همگان است تا تعصب، خشونت و نفرت را بی‌اعتبار کند.